

ספר משלי פרק ג פסוקים א-ו

- (א) בְּנֵי תוֹרָתִי אֶל תִּשְׁכַּח וּמִצּוֹתַי יִצַר לְבָבְךָ:
 (ב) כִּי אֶרְךָ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ:
 (ג) חֶסֶד וְאַמֶּת אֶל יַעֲזֹבְךָ קִשְׁרִים עַל גְּרִירוֹתֶיךָ כְּתָבָם עַל לוּחַ לְבָבְךָ:
 (ד) וּמִצָּא חֵן וְשָׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:
 (ה) בְּטַח אֶל יְדוֹד בְּכָל לְבָבְךָ וְאֶל בֵּינְתֶךָ אֶל תִּשְׁעֶן:
 (ו) בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ וְהוּא יִישַׁר אֶרְחֹתֶיךָ:

ביאור הגר"א - משלי פרק ג פסוק ו

בכל דרכיך דעהו

דרך הוא בגלוי כמ"ש למעלה, כלומר בכל הדרכים הגלויים לך תראה אתה לידע. ואמר דעהו שתעשה לשם שמים.

והוא יישר ארחותיך. אורח הוא באיתכסיא¹ כלומר ומנסתרות הוא ינקה וישר אורחותך שלא תכשל.

והעניין שה' ו' הוא נגלה: ה' חמשה חומשי תורה ו' שית סדרי משנה אך ידוע שבהם גנוז הסודות שהוא הנעלם והוא סוד הא' שהוא הפלא. ולכן כאשר מתחבר ההו' עם הא' מורה על נסתר ונעלם, והן בעצמן הוא נגלה כנ"ל. וזהו בכל דרכיך דעהו כלומר "דע ה' ו'" שהוא הנגלה, והו"א [היינו ה"ו עם אל"ף בסוף] שהוא הנעלם שבה"ו, הוא יישר הדרכים שבאתכסיא:

רמב"ם פירוש המשניות - שמנה פרקים להרמב"ם - פרק חמישי:

בהשתמש האדם בכחות הנפש לצד תכלית אחת:

צריך לאדם שישעבד כחות נפשו כולם לפי הדעת, כפי מה שהקדמנו בפרק שלפני זה, וישים לנגד עיניו תמיד תכלית אחת, והיא השגת השם יתברך כפי יכולת האדם לדעת אותו, וישים פעולותיו כולן, תנועותיו, מנוחותיו וכל דבריו, מביאים לזו התכלית, עד שלא יהיה בפעולותיו דבר מפועל ההבל, רצוני לומר, פועל שלא יביא אל זאת התכלית, והמשל בו, שישים הכונה באכילתו, בשתייתו, משגלו, שנתו, יקיצתו, תנועתו ומנוחתו בבריאות גופו לבד, והכונה בבריאות גופו, שתמצא הנפש כליה בריאים ושלמים לקנות החכמות ולקנות מעלות המדות ומעלות השכליות, עד שיגיע לתכלית ההיא, ועל זה ההיקש לא תהיה אז כונתו אל ההנאה לבד עד שיבחר מן המזון והמשתה הערב, וכן בשאר ההנהגות,

1. ביאור הגר"א - משלי פרק ב פסוק יט: ...ואמר אורחות כמ"ש למעלה שדרכי הצדיקים נקרא אורחות שהן באתכסיא, עכ"ל. וע"ע ביאור הגר"א - משלי פרק יב פסוק כח: באורח צדקה חיים כי דרך הצדיקים הכל באתכסיא.

אבל יכון אל המועיל, וכשיזדמן שיהיה ערב, יהיה, וכשיזדמן – שיהיה בלתי ערב – יהיה, או יכון אל הערב על דבר חכמת הרפואה כמי שחלשה תאותו למאכל – יעוררה במזונות המתובלים הערבים שנפש האדם מתאוה להם. וכן מי שהתעוררה עליו מרה שחורה – יסירה בשמיעת הנגונים, במיני זמר, בטיול הגנות, בבנינים הנאים, חברת הצורות היפות וכיוצא בהם ממה שירחיב הנפש ויסיר חולי המרה השחורה ממנו. והכונה בכל זה שיבריא גופו ותכלית הכונה בבריאות גופו לקנות חכמה, וכן כשיתעסק לקנות ממון, תהיה תכלית כונתו בקבוצו שיוציאו במעלות ושימציאיהו לחושי גופו ולהמשיך מציאותו עד שישגיג וידע מהשם יתברך מה שאפשר לדעתו:

ועל זה ההיקש יש למלאכת הרפואות מבוא גדול מאוד במעלות השכליות והמדות בידיעת השם יתברך, ובהגיע אל ההצלחה האמתית, ויהיו למודה ובקשתה עבודה מן העבודות הגדולות. ולא תהיה אז כאריגה וכנגרות, כי בה נשער פעולותינו, ותשובנה פעולות אנושיות מביאות אל המעלות האמתיות,

כי האדם שיבא ויאכל מזון ערב אל החיך טוב הריח שנפש אדם מתאוה לו והוא מזיק לו, ואפשר שיהיה סבה לחולי קשה או למיתת פתאם – זה והבהמה אצלי שוים, ואין זה פועל אדם מאשר הוא אדם בעל שכל, אמנם הוא פעל אדם מאשר הוא חי נמשל כבהמה נדמה, ואמנם יהיה פועל אנושי, כשיאכל המועיל לבד, ופעמים יניח הערב ויאכל הנמאס כפי בקשת המועיל, וזה פעל לפי הדעת, ובזה נבדל האדם מפעולותיו מזולתו. וכן כשיבעול כשיתאוה מבלתי שישמור הנזק והתועלת, יש לו זה הפעל מאשר הוא בעל חי, לא מאשר הוא אדם.

ואפשר שתהיה הנהגתו כולה לפי המועיל, כמו שזכרנו, אלא שישים תכליתו בריאות גופו ושלמותו מהחליים לבד, ואין זה חסיד, כי כמו שבחר זה הנאת הבריאות, בחר זה האחר הנאת המאכל או הנאת המשגל, וכולם אין תכלית אמתות לפעולותיהם. אבל הנכון, שישים תכלית כל מה שיתעסק בו בבריאות גופו והמשך מציאותו על השלמות, כדי שישארו כלי כחות נפשו, אשר הם איברי הגוף שלמים, ותתעסק נפשו מבלי מונע במעלות המדות ובמעלות השכליות.

וכן כל מה שילמדוהו מן החכמות ומן הדעות שישגיג משהו מהן – דרך לתכלית ההיא, (נ"א ואע"פ שישתדל במה שאין בו וכו') אין בו דין ודברים. ומה שאין בו תועלת בתכלית ההיא, כשאלת החשבון, ספר החרוטים, ובתחבולות, להרבות משאלות אל ההנדסה, משיכת המשקלים והרבה כיוצא באלו, תהיה כונה בהן לחדד בהן השכל ולהרגיל כח השכלי בדרכי המופת, עד שישגיג לו לאדם קנין ידיעת ההקש והמופת מזולתו יהי לו זה הדרך שישגיג בה לידיעת אמתות מציאות השם יתברך.

וכן בדרכי האדם כולם אין צריך שידבר (בהם) אלא במה שתבא לנפשו בו תועלת או ירחק היזק מנפשו או מגופו, או בחכמה או במעלה, או בשבח מעלה, או מעולה, או לגנות גנות, או מגונה, כי קללת בעלי החסרונות וזכרם לגנות אם תהיה הכונה בהם לחסרם אצל בני אדם, עד שיתרחקו מהם ולא יעשו כמעשיהם אז מחויב והוא מעלה.

הלא תראה אמרו יתברך (ויקרא י"ח ג'), "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו", וספור הסדומיים, וכל מה שבא במקרא מגנות בעלי החסרונות, וזכרם לגנאי ושבת הטובים והגדלתם, אין הכונה בהם רק מה שזכרתי לך, עד שימשכו בני אדם אחרי הדרכים הטובים האלה, ויתרחקו מדרכי הרעים ההם:

וכשישים האדם כונתו אל זה הענין, יבטל מפעולותיו ויחסר ממאמרו הרבה מאד, כי מי שיכון אל זה הענין לא יתעורר לפתח הכותל בזהב או לעשות רקום זהב בבגדיו הנאים (האלהים), אם לא יכוין בזה להרחיב נפשו כדי שתבריא וירחיק ממנה חליה, עד שתהיה בהירה וזכה לקבל החכמות, והוא אמרם, זכרונם לברכה (שבת כ"ה), "דירה נאה ואשה נאה ומטה מוצעת לתלמידי חכמים", כי הנפש תלאה ותעכור המחשבה בהתמדת עיון הדברים הכעורים, כמו שילאה הגוף בעשותו המלאכות הכבדות עד שינוח וינפש, ואז ישוב למזגו השוה –

כן צריכה הנפש גם כן להתעסק במנוחת החושים בעיון לפתוחים ולענינים הנאים, עד שתסור ממנה הליאות, כמו שאמרו, "כי הוי חלשי רבנן מגרסיהו הוו אמרי מילתא דבדיחותא", ויחשוב שעל זה הצד לא יהיו אלה רעות, ולא מעשה הבל, רצוני לומר, עשית הפתוחים והציורים בכנינים, בכלים ובבגדים:

ודע שזאת המדרגה היא מדרגה עליונה מאד וחמודה, לא ישיגוה אלא מעט מזער ואחר הרגל גדול, וכשתזדמן מציאות האדם שזה ענינו, אני אומר שהוא למטה מן הנביאים, רצוני לומר, שישמש כחות נפשו כולם וישים תכליתם ידיעת השם יתברך לבד, ולא יעשה מעשה קטן או גדול, ולא ידבר דבר אלא שהפעל הוא או הדבר שהוא מביא למעלה או למה שמביא אל מעלה, והוא יחשוב ויסתכל בכל פעל ותנועה, ויראה אם יביא אל התכלית ההיא או לא יביא, ואז יעשהו.

וזהו אשר בקש ממנו יתברך שנכוין אליו, באמרו (דברים ו' ה'), "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" רצונו לומר, בכל חלקי נפשך, שתעשה תכלית כל חלק ממנה תכלית [אחת], והיא לאהבת השם יתברך.

וכבר הזהיר הנביא עליו השלום על זה גם כן ואמר (משלי ג' ו'), "בכל דרכיך דעהו", ופירושו חכמינו, זכרונם לברכה, ואמרו (ברכות ס"ג), "אפילו לדבר עבירה", רצונם לומר, שתשים לפעל ההוא תכלית, והיא האמת, אף על פי שיש בה עבירה מצד אחד: וכבר כללו חכמינו, זכרונם לברכה, זה הענין כולו בקצרה במלות מועטות, מורה על זה הענין הוראה שלמה מאד עד כשאתה תבחן קוצר המלות איך ספרו זה הענין הגדול והעצום כולו אשר חברו בו חבורים ולא השלימוהו, תדע שנאמר בכח אלהי בלא ספק, והוא אמרם בצואתיהם (אבות פרק ד') "וכל מעשיך יהיו לשם שמים":

רמב"ם דעות פרק ג הלכה ג

המנהיג עצמו על פי הרפואה, אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים בלבד ושיהיו לו בנים עושיין מלאכתו ועמליין לצורכו

אין זו דרך טובה,
אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה או אחד מאיבריו כואב, וישים על לבו שיהיה לו בן אולי יהיה חכם וגדול בישראל, נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו בשעה שבועל, מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה', ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צוו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך.

שו"ע או"ח רלא סעיף א

(א) אם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת הצהרים, יישן. הגה: (ב) וכשניעור משנתו א"צ לברך אלהי נשמה (ב"י); וי"א שיקרא קודם שיישן: (ג) א ויהי נועם (תהילים צ, יז) (כל בו); ובלבד שלא יאריך בה, שאסור לישן ביום (ד) יותר משינת הסוס שהוא שתינ נשמי, ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו, אלא להחזיק גופו לעבודת השי"ת; וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב: * בכל דרכיך דעהו (משלי ג, ו) ואמרו חכמים: כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו, שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח, (ה) אלא יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו, לעבוד את בוראו; וכן אפילו לישוב (ו) בסוד ישרים, ולעמוד במקום צדיקים, ולילך בעצת תמימים, אם עשה להנאת עצמו והשלים חפצו ותאותו, אינו משובח אלא א"כ עשה לשם שמים; וכן בשכיבה, א"צ לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות לא יתגרה בשינה לענג עצמו, אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו, אם עשה להנאת גופו אינו משובח, אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה; וכן בתשמיש האמורה בתורה, אם עשה להשלים תאותו או להנאת גופו ה"ז מגונה, ואפי' אם נתכוין כדי שיהיו לו בנים שישמשו אותו וימלאו מקומו אינו משובח, אלא (ז) יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו, או שיתכוין לקיים מצות עונה כאדם הפורע חובו; וכן בשיחה, (ח) אפי' לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כונתו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו. כללו של דבר, חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו, וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו, ואם לאו לא יעשהו; ומי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד.